

נעילת נעלי עור ביום כיפור

'הני עינוין כנגד מ', ולא קאמר מנא לן או מהיכא נפקא, אבל 'כנגד מ' משמע ששואל אם יש להן שום רמז מן התורה.

ג. נעל שאינה מעור

❖ מהו סוג המנעל שנאסר?

כתוב בגמרא:

תלמוד בבלי מסכת יומא דף עח עמוד ב:

קא מיבעיא להו מהו לצאת בסנדל של שעם ביום הכפורים. עמד רבי יצחק בר נחמני על רגליו ואמר: אני ראיתי את רבי יהושע בן לוי שיצא בסנדל של שעם ביום הכפורים... רב יהודה נפיק בדהיטני (עשוי משעם), אביי נפיק בדהוצי (מכפות תמרים), רבא נפיק בדיקולי (מעשבים), רבה בר רב הונא כריך סודרא אכרעיה ונפיק.

אבל בהמשך הגמרא נאמר שקב הקיטע נחשב למנעל:

תלמוד בבלי מסכת יומא דף עח עמוד ב:

הקיטע יוצא בקב שלו, דברי רבי מאיר. ורבי יוסי אומר. ותני עלה: ושון שאסור לצאת בו ביום הכפורים... אמר רבא: לעולם דכולי עלמא מנעל הוא, ובשבת בהא פליגי: מר סבר: גזרינן דילמא משתמיט ואתי לאתויי ארבע אמות, ומר סבר: לא גזרינן.

נחלקו הראשונים מהו 'קב הקטע' ואיזה מנעל נאסר ביום כיפור.

רש"י פירש את הסוגיה:

רש"י מסכת יומא דף עח עמוד ב:

ורבי יוסי אומר - קסבר לאו מנעל הוא, הואיל ואינו שוה בכל, ואפילו הכי שוין שאסור לצאת בו ביום הכפורים, אלמא אף על גב דלרבי יוסי לאו מנעל הוא אפילו הכי אסיר, והוא הדין לשל שעם. מנעל הוא - הלכך ביום הכפורים אסור, אבל דהיטני ודהוצא לאו מנעל נינהו.

❖ דייק בדברי רש"י מה נחשב מנעל ובמה מותר לצאת ביום

הכיפורים?

ביאר הר"ן את שיטת רש"י:

ר"ן על הרי"ף מסכת יומא דף ב עמוד ב:

רש"י ז"ל סובר של עץ (בנוסף לעור) מנעל מיקרי ואין יוצאין בו ביום הכיפורים, אבל מיני אחרני לאו מנעל נינהו ויוצאין בהן.

הרי"ף כתב להלכה את מעשי האמוראים:

רי"ף מסכת יומא דף ב עמוד א:

עמד רבי יצחק בר נחמני על רגליו ואמר אני ראיתי את רבי יהושע בן לוי שיצא בסנדל של שעם ביום כ"ו... רב יהודה נפיק בדהיטני אביי נפיק בדהוצי רבא נפיק בדיבלי. רבה בר רב הונא הוה כריך סודרא אכרעיה ונפיק.

למדו בדבריו הראשונים שכל מנעל שאינו מעור מותר:

ר"ן על הרי"ף מסכת יומא דף ב עמוד ב:

הרב אלפסי ז"ל סובר דכל מנעל שאינו מעור לא מיקרי מנעל.

וכן כתב הטור:

טור אורח חיים סימן תרי"ד:

הקדמה:

המין האנושי מיוחד בכך שהוא מרומם את עצמו מן האדמה באמצעות נעליים. בעלי החיים אינם מגביהים את עצמם מהאדמה, ואילו המלאכים רוחניים ואינם מחוברים אליה כלל. האדם ניצב על האדמה, אך מגביה את עצמו מעט ממנה באמצעות הנעליים. ביום כיפור אנו נדמים למלאכים שאינם צריכים להפריד עצמם מהאדמה לרוממותם.

❖ שאלה: חייל שעוסק בפעילות בט"ש, האם רשאי לנעול

נעלי עור ביום כיפור?

א. מקור הדין

המשנה במסכת יומא אומרת:

תלמוד בבלי מסכת יומא דף עג עמוד ב:

יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה.

בגמרא מתבאר מקור הדין:

תלמוד בבלי מסכת יומא דף עו עמוד א:

הני חמשה ענוין כנגד מ' אמר רב חסדא: כנגד חמשה ענוין שבתורה 'ובעשור' ואך 'בעשור' 'שבת שבתון' ו'שבת שבתון' והיתה לכם... נעילת הסנדל מנא לן? אמר רב נחמן בר יצחק: מהכא 'מנעי רגלך מיחף וגרונך מצמאה' מנעי עצמך מן החטא כדי שלא יבא רגלך לידי יחוף.

פירש רש"י:

רש"י מסכת יומא דף עו עמוד א

ובעשור - דחומש הפקודים ואך בעשור דשור או כשב שבת שבתון וגו' בכולהו כתיב 'תענו' (או) 'ועניתם'.

ב. תוקף האיסור

מוסכם על הראשונים שאכילה ושתייה אסורים מהתורה. נחלקו הראשונים לגבי שאר העינויים.

רב אחאי גאון כתב:

שאלתות דרב אחאי פרשת וזאת הברכה שאילתא קסד:

אזהרינו קב"ה לישראל למיתב בתעניתא בעשרה בתשרי, ואפילו בשבת. ואסור באכילה ובשתיה, ובנעילת הסנדל, וברחיצה, ובסיכה, ובתשמיש המטה, מדאורייתא.

הר"ן ביאר שעיקר הדין מדאורייתא אך פרטי הדין מדרבנן:

ר"ן על הרי"ף מסכת יומא דף א עמוד א:

היה נראה לי דכולהו מדאורייתא נינהו, אלא דכיון דלאו בכלל ענויי דכתיבי בקרא בהדיא באורייתא נינהו אלא מרבויא דשבתון אתו וכדאיתא בגמרא, קילי טפי, ומסרן הכתוב לחכמים והן הקלו בהן כפי מה שראו, והתירו כל שאינו נעשה לתענוג.

לעומת זאת הרא"ש כתב:

רא"ש מסכת יומא פרק ח סימן א:

פירש ר"י דהני דרשות אסמכתא בעלמא נינהו וכל הני ענוין מדרבנן חוץ מאכילה ושתייה. דהכי משמע לישנא דגמרא, דקאמר

נעילת הסנדל ילפינו מקרא דחשיב עיניו. ודוקא בשל עור. ומיהו כל דבר של עור, אפילו קב הקיטע וכיוצא בו, אסור. אבל של גמי ושל קש וכל מינין חוץ מבשל עור מותר. וכן מותר לילך באנפילאות של בגד לא שנא בבית לא שנא ברשות הרבים.

❖ לפי הטור, כיצד מתבארת מסקנת הגמרא שקב הקיטע הוא מנעל?

לעומת זאת, יש ראשונים שאסרו בכל סוג של מנעל:

בעל המאור מסכת יומא דף ב עמוד א:

סנדל של שעם נראה מהלכות הרי"ף שמותר לצאת בו בתענית צבור וביום הכפורים. ולא כן נראה מעיקר הגמרא, דמסקנא דשמעתין אמר רבא דכולי עלמא מנעל הוא... ולא סמכינן אסהדותיה דר' יצחק בר נחמני דאמר אני ראיתי את ריב"ל שיצא בסנדל של שעם ביום הכפורים... משום דמסקנא דשמעתא אמר רבא דכולי עלמא מנעל הוא, ודברא עדיפא דבתרא הוא. אבל מכרך סודרא אכרעיה הא ודאי תענוג בעלמא ולא מנעל, ומותר לכתחילה.

השולחן ערוך פסק להלכה כשיטת הרי"ף:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תריד סעיף ב:

אסור לנעול סנדל או מנעל של עור, אפילו קב הקיטע וכיוצא בו, אפילו של עץ ומחופה עור, אסור. אבל של גמי או של קש, או של בגד או של שאר מינים, מותר אפילו לצאת בהם לרשות הרבים.

ד. נעלים נוחות שאינן מעור

❖ האם דווקא נעלי מעור נאסרו, או כל נעליים שמגנות על הרגש באופן מיטבי?

כתב הרמב"ם:

רמב"ם הלכות שביתת עשור פרק ג הלכה ז:

מותר לצאת בסנדל של שעם ושל גמי וכיוצא בהן, וכורך אדם בגד על רגליו ויוצא בו שהרי קושי הארץ מגיע לרגליו ומרגיש שהוא יחף. לאור זאת כתבו כמה אחרונים שיש להימנע מלנעול נעליים שאין מרגישים בהם את קושי הקרקע:

שו"ת פנים מאירות חלק ב סימן כח:

כל ירא וחרד לדבר ה' יש לו להחמיר שלא לצאת במנעול העשוי מלבדים, ועשוי כמדת מנעל שלנו, ומגין ואינו מרגיש כלל שהוא הולך יחף, ולא בכלל עיניו הוא, והמחמיר תבוא עליו ברכה.

וכעין זה כתב המשנה ברורה:

משנה ברורה סימן תריד סעיף קטן ה:

הנה אף שאין למחות ביד המקילין אחרי שהשו"ע ורוב אחרונים מקילין בזה, מכל מקום מי שאפשר לו נכון להחמיר בזה ולילך באנפילאות של בגד כנהוג.

לעומת זאת, הגר"ע יוסף הקל בכך אף לכתחילה:

חזון עובדיה ימים נוראים עמוד שיג:

נעלים של גומי או של בגד ושאר מינים מותר... אף על פי שהם נוחים אפילו יותר מנעלי עור ואין בהם שום עיניו, שכיון שגזירת חז"ל היתה רק על נעלים עור אין להחמיר אפילו בנעלים נוחות שאינם שם עור.

ה. במקום צורך

נאמר בגמרא שיש מצבים בהם מותר לנעול נעלי עור ביום כיפור:

תלמוד בבלי מסכת יומא דף עח עמוד ב:

החיה (יולדת) תנעול את הסנדל משום צינה. אמר שמואל: אם מחמת סכנת עקרב מותר.

❖ באר לפי השיטות השונות לגבי תוקף האיסור, מדוע הותר לנעול במקום הצורך?

בעל הלכות גדולות כתב, שלא הותר לנעול נעליים מעור אף כשחושש מעקרבים בדרך:

ספר הלכות גדולות סימן יג:

היכא דמיפנק אי גמי קא בעי למיעל בדוכתא דחורבא... וקא דחיל למיעל בלא מסאנא מן עקרבא (הרוצה להיכנס למקום חרב ומפחד מעקרב)... שרי ליה למיכרך מידי על כרעיה... אבל מסאני, בין מיפנק ובין לא מיפנק, אסיר.

אולם רוב הראשונים נקטו, שבמצבים אלה מותר לנעול נעלי עור, וכן פסק השולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תריד סעיפים ג-ד:

מי שיש לו מכה ברגליו (מותר לנעול את הסנדל. וכן) מותר כל אדם לנעול סנדל מחמת עקרב וכיוצא בו, כדי שלא ישכנו, אם מצוים שם עקרבים או דברים הנושכים.

הוסיף הרמ"א שאף כאשר יש בוץ וקשה לו ללכת בבוץ בלא נעליים מותר:

רמ"א שם:

אם ירדו גשמים ורוצה לילך לביתו מבית הכנסת או להיפך, והוא איסטניס, מותר לנעול מנעליו עד שמגיע למקומו.

וביאר המשנה ברורה, שאפילו הולך לדבר רשות מותר:

משנה ברורה סימן תריד ס"ק יא:

לנעול סנדל - אפילו אינו הולך לדבר מצוה אלא לצרכי עצמו.

אולם סייג המשנה ברורה שיש להוריד הנעליים כשאינו צריך להם: שם ס"ק יג:

והוא הדין אם רוצה לילך לבית הכסא ויודע שילכלך שם רגליו במקום מטונף מותר לנעול מנעליו, אבל תיכף כשיוצא משם צריך להסיר אותם.

❖ חשוב, מה יהיה הדין כאשר חייל צריך ללכת במקום

שההליכה קשה, ואפשר לו ללכת עם נעלי גומי אך נעלי העור

יקלו עליו את ההליכה?

ו. הלכה למעשה

כתוב בספרנו תורת המחנה:

תורת המחנה פרק נא תשובה ד:

א. אסור לנעול נעלי עור ביום הכיפורים.

ב. חיילים שאין להם צורך מיוחד לנעול נעלי עור יסתפקו בנעילת נעלי גומי (והדבר מוסדר בפקודות הצבא).

ג. חיילים שההימנעות מנעלי עור עלולה לגרום להם צער, כגון שעושים את דרכם במקום עם תנאי הליכה קשים, ואפילו לדבר רשות, וכל שכן חיילים שנעילת נעלי גומי עלולה לפגוע במוכנותם המבצעית או לגרום לכוחות הבט"ש לחשוב שהתבצעה חדירת מחבלים על כל המשתמע מכך, ינעלו נעלי עור.

